

KRÓNKA

ERICH KÄSTNER ÚJRAÉRTÉKELÉSE

A fiatal szovjet költőket, mint ismeretes, zajos fogadtatásban részesítették Nyugaton. Megjelenésük szenzációt keltett, a propaganda hangos volt, de az értékekről szinte el is feledkeztek. Egy idős szovjet író, K. G. Pausztovszkij párizsi tartózkodása ezért szinte megnyugtatólag hatott.

Pausztovszkij 70 éves, és a szovjet irodalomban — mely viszonylag fiatal még — már hagyománynak számít. Megírta Puskin, Lermontov, Sevcsenko életrajzát, jól ismeri a képzőművészetet, védelmére kelt Gauginnak a hivatalos, konformista műbíráló ellenében. Csöndes ember benyomását kelti, nem szeret a politikáról beszélni, inkább a nyugati és keleti kultúrák közeledésének szükségességét emeli ki. Egy hónapra jött Párizsba abból az alkalomból, hogy Gallimard kiadja önéletrajzi regényének első kötetét. A *Les Lettres francaises*nak adott nyilatkozatában Pausztovszkij elmondotta, hogy műve több, mint önéletrajz. Nemcsak a kort akarja megírni benne, hanem azt is, amit „az életről, az emberekről és dolgokról gondol”. Nyilatkozatában az író azt is elmondotta, hogy nem szeret előre lefektetett terv, sablon szerint írni. Olyan művet szeretne alkotni, amely csupán asszociációkon alapszik. Talán ezért hajlamos az útleírásokra. „Most új önéletrajzi regénysorozatot szeretnék írni — mondja nyilatkozatában Pausztovszkij. — Arról szólna, milyen lett volna az életem, ha úgy alakul, ahogy én kívántam. Már elkészítettem a vázlatát is... De nem a tervét — a terv: érvágás...”

ERICH KÄSTNER ÚJRAÉRTÉKELÉSE

Úgy látszik, a keletnémet irodalomban valami változik. A *Neue Deutsche Literatur* című kelet-németországi folyóirat nemrég egyazon számában három külföldi íróról közölt esszét: Franz Kafkáról, Georg Heymről és Erich Kästnerről. Az első kettő már nincs az élők sorában, de kétségtelen, hogy polgári írók voltak; Kästner él, s habár haladó szellemű, egykor így szólt a proletárokhöz: „De uram, ha önök kerülnek hatalomra, az emberiség eszményei továbbra is a kuckóban fognak ülni és sírni. Ha az ember szegény, attól még nem lesz se jó, se okos.” Az említett esszé azonban rokonszenves hangon beszél Kästnerről, kritikus álláspontja pedig garanciája a tárgyilagosságnak.

Kästner igazi arcképeinek megrajzolásához nem elég ismerni *Emil és a detektívek* és *Fabian* című regényeit. Ellensége volt a hitlerizmusnak, de nem emigrált. Azt a reális középutat képviselte,

amely meggyőzően hat. Származása is szinte cleve elrendelte az ilyen választásra: apja szíjgyártó volt, de csődbe jutott, és gyári munkás lett. Fiának mégis biztosította az iskoláztatást. A család kispolgári környezete mellett a fiatal Kästnerre nagy hatással volt az akkori iskolarendszer merevsége és az első világháború esztelensége. Miután átvészelte mindkettőt, írni kezdett, 1924-ben pedig doktort. Sokoldalú író, legjelentősebb művei azonban költeményei, melyek értékét sokszor kétségbe vonták. Egyedülálló líra ez, kristálytisza és sanzonszerű sorokkal mér csapást a butaságra, a társadalom kéméletlenségére, s melankolikus hangon, néha pedig humorral is beszél a kisemberek szükségleteiről és örömeiről. Őt kötet vers után írta meg *Fabian* című önéletrajzi jellegű regényét — egy moralista történetét. 1933 és 1945 között mint költő hallgatott, s csak szórákozató és bűnügyi regényeket írt, melyeket Svájcban adtak ki. A háború után a nemzet átnevelésének feladatát vállalja, két könyvet ír (*Als ich ein kleiner Junge war* — 1957-ben — és *Die Konferenz der Tiere* — 1949-ben). Újabb verseiben Adenauer Németországát neveti ki. Kästner most 63 éves, ugyanolyan optimista, mint fiatal korában volt. Egy beszédét így fejezte be: „A jövő nemzedékek egyszer talán ki fogják nevetni azt az időt, amikor az emberek milliószámra öldösték egymást. Bárcsak így lenne! Bárcsak kinevetnének bennünket egyszer az emberek!”

AZ IRÓNÓ RUHAI

A hazai lapok egyszer már hírt adtak Flora Dosen, a jugoszláv származású író nő sikereiről és *Le Maestro* (Maestro) című regényéről. Nemrég jelent meg második regénye, a *La Messe du lundi* (Hétfői mise).

Flora Dosen Milánóban él, egy német állampolgár felesége, és — franciául ír. Regényéből kiténik, hogy életének nagy kalandja 15 évvel ezelőtt kezdődött, amikor Prága és Párizs között a vonaton megismerkedett jövődbelijével.

A párizsi *Arts* közli a regényíró nő nyilatkozatát. „Először versek írtam, franciául — mondta az író nő. — Aztán regényeket. Nem is tudom elképzelni, hogy más nyelven írjak... A francia egyetemes nyelv. Mégis, ez számomra nagyon nehéz. Mindig attól félek, hogy hibát követek el, s ezért több időt szentelek a javításra, mint az írásra. Ah! Ha Párizsban élhetnék!”

A *Hétfői mise* Olaszországról szól — francia nyelven. Ezt az ellentmondást az író nő ekképp magyarázza: „Az író nőknél közelebb kell kerülnie az igazsághoz... Arról kell tehát írnia, amit ismer. A könyvnek azonban nem kell csak szórákozatnia. Ha olvasóim azzal teszik le a könyvet, hogy nemcsak megtanultak valamit, hanem kaptak is — hát ennek örülnék... Nem viselhetjük mindig ugyanazt a ruhát. Jelenleg egy színdarabot írok. Az másfajta ruha lesz. Az ember nem azért ír, hogy elismételje, amit mondott, nem azért, hogy felismerje, hanem hogy leleplezze önmagát.”

MEGRÁZÓ VAGY KÍMÉLETLEN?

Az utóbbi időben nagy feltűnést keltett Németországban Alexander Kluge könyve, a *Lebensläufe* (Életutak). A szerző harmincéves jogász, kilenc jellegzetes életutat mond el az 1933—1962-es évekből.

A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* kritikusa elsőrangú művészeknek nevezi Klugét, könyvéről pedig azt mondja, hogy megrázó. A

Deutsche Zeitung kritikusanak véleménye szerint a könyv formája és tartalma tökéletes összhangban van. A *Der Monat* azonban rendkívül tartózkodó: dicséri az *Életutak* dokumentáris jellegét, de nem ismeri el stílusának eredetiségét. A *Die Zeit* támadja azokat, akik pozitívan értékelik a könyvet.

A *Merkur* című folyóirat régebben közölte Kluge *Boulangier főhadnagy* című írását. Egy francia nevű német tiszt életét mondja el az író. Boulangier orvos, s mint ilyen, elkerüli a frontszolgálatot. Egy „tudományos” intézetbe kerül. Itt az a feladata, hogy likvidálja a „judeo-bolsevik” politikai biztosokat, de vigyáznia kell koponyájukra, hogy meg lehessen vizsgálni őket. A főhadnagy kimérten és nyugodtan végzi feladatát. Amikor befejeződik a világháború, és Boulangier az oroszok fogságába esik, korrekt és szubjektíve ártatlan marad, senki sem leplezi le, visszatér Németországba, s folytatja „békebeli” pályafutását.

Talán a szerzőnek ez a nyíltsága idézte elő a róla alkotott ellentétes nézeteket. A *Die Zeit* például azt írja, hogy Kluge nem kíméli az olvasót, mások pedig lelkesednek érte, szuperlatívuszokban beszélnek róla.

Tárgyilagosan ítélve meg Kluge művét, meg lehet állapítani, hogy prózáját tömörség jellemzi, képei filmszerűen peregnek, s ez célszerűnek bizonyul. Az olvasó érzi, hogy Kluge írásában egy darab életet talál.

AZ EGYKORI ZMAJ-RAJONGÓ ZMAJ-DIJAT KAPOTT

A Matica srpska hagyományos Zmaj-díját az idén Gustav Krklec horvát költőnek ítelték oda válogatott verseinek kötetéért (*Izabrane pjesme*). Nem először van része Krklecnek ilyen elismerésben. Már 1926-ban díjat kapott a Szerb Tudományos Akadémiától *Ljubav ptica* (Madarak szerelme) című kötetéért, a Horvátországi Írók Egyesülete *Zubor života* című, 1956-ban megjelent verskötetét jutalmazta, *Noćno iverje* című cikkgyűjteményéért (1962) pedig Zágráb városának díját nyerte el.

Krklec, a Jugoszláv Tudományos és Művészeti Akadémia tagja, gimnazista korában Zmaj verseiért rajongott, van hát abban valami szimbolikus, hogy költészetét a Zmaj-díjjal tüntették ki.

A költő a Karlovac környéki Udbinában született a múlt század utolsó évében. Első költői példaképe A. G. Matoš volt, mégpedig „Jesenje večeri” és „Utjeha kose” című szonettjei. A belgrádi *Politika* munkatársának adott nyilatkozatából kitűnik, hogy Krklec igen nagyra becsüli a szonettformát, s még ma is azt használja, ha egy költői élményt költői alakban akar kifejezni.

— Azt hiszem, önmagamot csak *Darovi za bezimenu* című kötetemben találtam meg... A „Dunavom” című szonett szerintem legjobb verseim egyike — mondta Krklec. — A régi költők közül Heine és Rilke, a hazaiak közül Matoš, Vidrić, Nazor, Rakić, Ujević és Krleža hatottak rám... Sok költőt ismertem... Az első világháború után bizonyos ideig Vladimir Nazor titkára voltam. Sok éjszakát töltöttem el Donadinival, A. B. Šimićtyal, Ujevićtyal, Pjer Križanićtyal, Bora Stankovićtyal, Milan Bogdanovićtyal, Crnjanski-val, Rastko Petrovićtyal, Marko Ristićtyal... Bora Stankovićtyal hallgatni szerettem, Dučićtyal beszélgetni... Én zártam le az öreg Ivo Vojnović szemét, amikor meghalt... A külföldi írók közül legjobban Iszak Babelt szerettem, akivel sok estét töltöttem a párizsi Dôme kávéházban. Jó barátom Erich Kästner is, akít különösen humorérzékeért becsülök. Legnagyobb írónknak Andrićot és Krležát tekintem, s velük együtt Marko Ristićet, a mai jugoszláv irodalom legmarkánsabb egyéniségeinek egyikét.

Krklec sokoldalú író: versein kívül rengeteg irodalmi tárcát írt, sokat fordított (Puskin, Brecht, Prešern stb.). A zágrábi Zora nem-sokára kiadja epigrammáinak gyűjteményét.

A FUTÓÁRKON INNEN ÉS TÚL

A zágrábi *Forum* című folyóirat, melynek alaphangját, megjelenése óta, Miroslav Krleža folytatásokban közölt regényei adják meg, legutóbbi számaiban Petar Šegedin egy-egy elbeszélését is közli. Ezek az írások valószínűleg egy készülő kötetből valók, s egészen biztos, hogy a könyv eseménye lesz a jugoszláv irodalomnak.

Šegedin kitűnő író: ha műveit olvassuk, úgy érezzük, hogy annak, amit élénk tár, amit elmond, éppúgy nem lehet ellenállni, mint az életnek. Amikor kissé rendszertelen, terjengős, egyszerű is az írása, ez azért van, mert az anyag, mellyel foglalkozik, magával ragadja, ő pedig nem áll ellen. Ilyen író nyújthat az olvasónak aktuális, valóban mai elbeszéléseket, amilyeneket kívánunk, s amilyen nálunk kevés van.

A *Forum* múlt évi füzetében három Šegedin-elbeszélés jelent meg (Az álom, Két kő története, Világok), melyek közül az első kissé banális, a második pedig nagyszerű művészi alkotás. A harmadik, a Világok, a 9—10. számban jelent meg. Az író itt első személyben számol le a valósággal, az élet nyersanyagával és az alkotó feladataival. A valóság orvul támadja meg az író, irodalmi-tisztviselői munkálkodásának közepette, egy öreg, nyugalmazott tanár szemléjében, aki rá akar erőszakolni egy témát: a tanár négy volt tanítványának sorsát. Mind a négyen haladó szellemű fiatalok voltak, kommunisták, a második világháború idején a hazaárulók megölték őket. Az öreg tanár nemcsak emléküket őrzi, hanem dokumentumai is vannak róluk: képek, jegyzetek; mindezt át akarja adni a nyilvá-nosságnak, hogy megmentse tanítványait a feledéstől, amely sértene nemes áldozatukat. Amikor úgy érzi, hogy közeledik halálának órája, segítségül hívja az író. Úgy véli, joga van erőszakkal is megkövetelni az író, hogy írja meg a négy fiatal történetét. Az író megérti az öreg embert, de kérését támadásnak tekinti már kialakult intellektualizmusának harmonikus lustasága ellen. Tele van kételyekkel, melyeket a kétségbeesésig fokoz fel két primitív, süket és ostoba asszony megjelenése az elbeszélésben: az asszonyok két nagy, aranykeretes szentképet visznek, két „remekművet” a tanulatlan embereknek.

A nyugalmazott tanár meghalt, az író azonban nem végzi el a rákényszerített feladatot. Az utolsó csapás az író akkor éri, amikor az öreg tanár tizenöt éves unokájával beszélget. Ennek ugyanis az volt a feladata, hogy nagyapja utolsó kívánságának értelmében átadja a négy fiú áldozatáról szóló dokumentumokat az írónak. A beszélgetés folyamán az író belátja, hogy körülötte egy új világ keletkezett, amelynek az elmúlt eseményekről és a hősiességről más nézetei vannak, mint neki. Továbbra is megvan benne a szándék, hogy a tanár dokumentumai alapján megírja művét, de lelki szemei előtt megjelenik a két asszony az aranykeretes „remekművekkel”. Az olvasó pedig nem tudhatja meg, mit gondol az író az új világról, amely nem különbözteti meg a hősiességet innen és túl a futóárkon.

KURT TUCHOLSKY BÚCSÚLEVELE

Kurt Tucholsky összes műveinek kiadását válogatott leveleinek megjelentetésével fejezte be a Rowohlt Verlag. A kötetben, mely az író 1913—1935 közötti levelezését tartalmazza (*Ausgewählte Briefe 1913 bis 1935*), megtaláljuk Ernst Tollerhoz, Maximilian Hardenhoz,

Emil Ludwighoz, Walter Hasencleverhez, testvéréhez, Fritzhez és annak feleségéhez intézett leveleit.

A *Welt und Wort* közli Tucholsky búcsúlevelét. 1935. december 19-én írta feleségének, akitől évek óta el volt szakítva, mivel emigrációban élt. A levélben egy emigrációba kényszerült tüzes irodalmi és politikai harcos és egy magányában bűnbánatra kényszerített rossz férj tragédiája tükröződik. Tucholsky a levélben feleségéről is, önmagáról is úgy beszél, mint egy harmadik személyről, s ha ez feleségére vonatkozik, nagybetűt használ. (Igy beszéltek ők egymással, amikor együtt voltak.) A levélben, többek között, a következőket olvashatjuk: „Az Ő szelíd türelmére (ti. az asszonyéra — a ford. megj.), hogy elviselje azt az esztelenséget, nyugtalanságot, türelmére, hogy egy olyan ember mellett éljen, akit örökké üldöznek, aki állandóan fél, nem, retteg, alaptalanul retteg, mert nem tudja kimutatni a rettegés okait, erre a türelme ma már nincs szükség. Ma ő ezt tudja már. Ha ez szerelem, amely leveszi az embert a lábáról, amely szétroncsol minden ideget, akkor azt meg is lehet néha érezni. De ha az igazi szerelemnek tartósnak kell lennie, ha mindig vissza kell térnie, akkor ő csak egyszer szeretett életében. Őt. Sejtett valami neveléses „szabadságot” a másik oldalon, de az ott a valóságban nincs is. Mind csöndesebben élt, most mintha homok lepné el, a jármű áll, nem akar továbbmenni. Már csak Tőle akar bocsánatot kérni. Valaha író voltam, és S. J.-től örököltem azt a szokást, hogy szívesen idézek. Ha Ő tudni akarja, hogy fest ez a klasszikusoknál, olvassa el Heinrich von Kleist búcsúlevelét, melyet nővérenek írt 1811-ben, vagy lapozzon bele a *Peer Gyntbe*, nem tudom, együtt néztük-e ezt a darabot, nem is való színpadra. A színdarab hőse az előadás végén kilopakodik az erdőből, egy kunyhóhoz ér, melyben Solveig, ez a csokoládé-kép ül és valami émylgyős dalt énekel. De aztán: „Feláll — halálosan sápadt” — és négy sort mond el. Ezekre gondolok én. „Ő — ez a rettegés...” — nem a végtől. Közönyös vagyok iránta, mint minden iránt, ami körülöttem történik, s ami iránt sehogyan sem viszonyulok. Nincs okom a harcra, nincs hidam, raison d'être-em... Nem értette meg. Minden jót kívánok Neki, minden jót és — bocsásson meg.”

VISSZATÉRÉS LONDONHOZ

Van annak már harminc esztendeje, hogy Paul Morand, ma kissé elfelejtett francia író a Viktória királynő korabeli Londonról írt, arról az időről, amikor vasárnaponként tilos volt fényképezni, amikor Oscar Wilde a vádlottak padján ült. Később Morand mint diplomata újra hosszú éveket töltött Londonban, s még jobban megszerette ezt a furcsa várost. És most — új könyvet írt Londonról *Nouveau Londres* (Az új London) címmel. Nemrég tudniillik ismét járt a szigetországban, ismét felkereste azokat a helyeket, melyeket régen megszeretett.

Könyvében a háborús pusztításról, az új háztömbökről, a rekonstruált Cityről, a Temzéről, a megszorodott klubokról ír, azokról a klubokról, melyek valaha a sznobizmus intézményei voltak, ma azonban nyitva állnak a munkások, asszonyok és az ifjúság előtt. „Ez ugyanaz a város — mondja Morand. — Ez egészen más város... Kevésbé respectability, de ugyanannyira selfrespect... Semmi sem változott, de minden más, más a világosság, mások az illatok; a Cityből visszavonult a sötétség, s a napfény beárad a felhőkarcolók tiszta ablakain és vakító kirakatain... A hajócskák és a vonatok, a múlt szállítóeszközei, alszanak az állomásokon és a kikötőkben, s a város szíve a London Airport lett... Ez a forradalom azt a kockázatot jelenti, hogy a város hasonlítani fog Minneapolisra vagy Brasiáliára. London csak nyerhet vele. Mi — veszíteni fogunk.”

Ígaza van hát a *Nouvelles Litteraires*-nek, amikor azt írja, hogy Morand úgy tér vissza Londonhoz, mint a szerelmes, aki a fiatal leány arcán az anya vonásait keresi. az anyáét, akit egykor szeretett.

AFORIZMÁK

Az aforizma manapság ritka és lebecsült műfaj. Vajon ma, amikor az aforizmak a lapok hasábjain is elavultaknak tűnnek fel, mit mondhat még egy aforizma-gyűjtemény? Egy nagy amerikai kiadóház mégis megjelentetett egy kötetnyi aforizmát *The Viking Book of Aphorisms* címmel, W. H. Auden, az ismert költő és L. Kronenberger szerkesztésében. A *Time*-ban megjelent ismertetésből megtudjuk, hogy a szerkesztők ismert aforizma-szerzőktől (*Chester-ton*, *Lichtenberg* stb.) és kevésbé ismertektől (*Bernard*, *Cesare Pavese* stb.) is vettek át anyagot.

Íme néhány aforizma a könyvből:

Az ember, aki túl öreg ahhoz, hogy tanuljon, valószínűleg mindig túl öreg volt ahhoz, hogy tanuljon. (*Haskins*)

Az asszonyok mind olyanokká válnak, amilyen az anyjuk volt. Ez a tragédiájuk. A férfiak azonban nem válnak olyanokká. Ez az ő tragédiájuk. (*Oscar Wilde*)

Még ha a világ legmagasabb trónjára ülünk is, csak az üle-pünkre ülünk. (*Montaigne*)

Az anarchistát egyaránt kiábrándítja a jövő és a múlt. (*Chester-ton*)

A DANAS UTOLSÓ SZÁMA

A *Danas* harmadik évfolyama és 47. száma után, ahogyan a szerkesztőség bejelentése szól, anyagi nehézségek miatt nem jelenik meg tovább. Ez a revális jellegű, mozgalmas tartalmú, kéthetenként megjelenő belgrádi folyóirat egy olyan területet fedett be kultúréle-tünkben melyre, a tudvalevően bezárkózott és csakis egy irodalmi irányt képviselő más jugoszláv folyóiratok aligha éreztek hiva-tottságot.

A *Danas* első számának vezércikke világosan utalt már arra, hogy a lap nem hajlandó bezárkózni, egy irodalmi vagy művészeti törekvést képviselni: „Az igazi művészi kvalitás, a szocialista huma-nizmus, a skolasztika-ellenes gondolat, kultúránk problémáival szem-beni haladó álláspont azok a döntő kritériumok, melyek vezérik majd a szerkesztőséget a közreműködés megszervezésében és a lap fizionó-miájának kialakításában”, mondta a vezércikk, s most az utolsó szám után, mert az utolsó szám vezércikke is ezt kéri tőlünk, kimondhatjuk azt, hogy a lap, ha nem is mindenben és nem is mindenkor igazán következetesen, de legtöbbször eleget tett célkitűzéseinek.

Állandó vitázó szellemet képviselt a lap; közvetlenül reagált kultúréletünk égető kérdéseire: ebben nem volt mindig következetesen elemző és meghatározott, nem hiányoztak azonban hasábjairól azok a körületekintő és a körülményeket alaposan felmérni tudó írások, melyek elsősorban is jellemeztek egy-egy számot. A vitákban különös gyakorlata volt a *Danas*-nak: leközölt olyan szövegeket is, melyekkel nem egyeztetett, de nem hagyta azokat szó nélkül, ugyanabban a számban, ahol az írás megjelent, vitába is szállt vele. nem apriorisz-tikus elvetéssel és megsemmisítéssel, hanem egy kultúrált vita lényeg-es pontjait követve. Eppen ezzel biztosított a lapnak olyan moz-galmas tartalmi vonást, mely nem sajátja más lapoknak. Vezércikkek helyett rendszerint *14 nap* címmel rövid, szellemes jegyzeteket közölt nemcsak a jugoszláv kultúrélet hétköznapijából hanem frissen, aktu-

álisan közvetítette a világ kultúrájának mozgását is. A 13. oldal nevű rovatában különös affinitással a humor, a szellemesség, a tragédia világirodalmi nagyságait szólaltatta meg. Az utolsó számig tartó vita a jugoszláv filozófia és filozófiai gondolat mai problémáiról olyan kérdéseket vetett fel, melyek pillanatnyilag talán a legégetőbbek. Irodalmat is közölt, kritikát és esszét, verseket és novellákat; Marko Ristić naplóját; filmrovaata konvencionális ismertetőik helyett nagy filmesek forgatókönyveit, filmesztétikai gondolatait közölte. Nem mindenben volt azonban következetes a *Danas*; elsősorban talán abban nem, ami a kvalitásra vonatkozik.

Most, ahogy elolvastuk az utolsó számot, mely megkésve jelent meg és nagyobb oldalszámmal, mint általában, tartalmának egyik jellemző pontjára mutathatunk rá: kiegyensúlyozatlan, mint általában. Ismét egy új vitatéma vetődött fel Taras Kermauner és Stevan Majstorović, a lap főszerkesztője, párbeszédében: A kultúr-munkás áll a vita központjában.

IDEGEN BOLYGÓN

Két évvel ezelőtt halt meg Vicki Baum. Röviddel halála előtt megírta emlékiratait, s azok most jelentek meg Németországban *Es war alles ganz anders* (Minden egészen másképp volt) cím alatt. A *Welt und Wort* részleteket közölt az emlékiratokból, s kitűnik, hogy a híres szórakoztató regények szerzője okos és szerény asszony volt, aki pontosan meg tudta határozni és megfogalmazni a maga helyét az irodalomban és az életben. Fiatalságát boldogtalannak tartja, apját csúnyának, hiúnak, mániákusnak, szerencsétlen flótásnak tekinti; első házasságáról azt mondja, hogy „rövid, infantilis és meggondolatlan vállalkozás volt”, nemi életét pedig így jellemzi: „késői fellángolás”.

Életének egy szakaszában, amely húsz évig tartott, a bécsi hárfáslánnyól neves író nő lett. Erről a következőket olvashatjuk emlékirataiban: „Meggyőződése, hogy az író két álláspont között választhat: vagy fellázad a maga ideje ellen — esetleg avval is, hogy előtte jár —, vagy pedig otthonosan érzi magát benne. Legalábbis én így tapasztaltam. Gyermekkorom és ifjúságom jóllakottságában, túltápláltságában én egész biztosan nem éreztem magam otthon. De nem éreztem magam otthon a háború éveiben, a hurrá-patriotizmus és hazugságok idején, se a spartakisták és fanatikus ellenségeik, az ultrareakciós, militarista Freikorps idején. Csak Berlinben éreztem magam először igazán otthon az alatt a rövid húsz év alatt. Úgy gondolkodtam, éltem, beszéltem és éreztem, mint a legtöbben, akik ott laktak. Fülemben csengett a nyelvük dallama, s problémáik a szívemben lakoztak. Tapasztalataik az én tapasztalataim, emlékeik az én emlékeim voltak. Ezért nem esett nehezemre írni róluk, s ezért olvasták ők olyan szívesen, amit írtam. Azt találták meg könyveimben, amit a legválogatósabb olvasó is szeret — akár bevallja, akár nem —: önmagukat. Ezt a többletet azonban később, vándorlásaim során elveszítettem.” Ismeretes, milyen vándorlásra gondol itt Vicki Baum: emigrálnia kellett Németországból, s amerikai állampolgár és író lett.

Az új világban, az új környezetben is egy csomó regényt írt, de soha többé nem került ki tolla alól egy olyan kedves efemer-ségében is bájos történet, mint a *Grand Hotel*. Vicki Baum tudta ezt, sőt többet is tudott. „Pearl Harbour után sehol sem leltem otthonra — mondja. — Nemcsak ebben a korban nem vagyok otthon, ebben a jelenben, hanem állandóan mérges, izgatott vagyok, nincs kedvem mindezt folytatni, sőt dühös ellenzék lettem. Egy író

számára ez kis tragédia, mert paralizálja a nervus sympathycust, amely az érzéseket, gondolatokat és az alkotást mozgatja. Az öregedés semmi esetre sem szerez élvezetet. De ha valaki egyik bolygón töltötte fiatalságát, aztán kilótték a végtelen idők terébe, s egy másik bolygón kell megöregednie, egy idegen, ellenséges bolygón — hát az kissé kíméletlen eljárás.”

TELJESÜLETLEN VAGYAK

James Purdy fiatal amerikai író az utóbbi öt évben két regényt és egy elbeszéléskötetet jelentetett meg. A háború után feltűnt amerikai írónemzedék kiemelkedő tagjának tartják. A „tiszta és bonyolult” szerelem írója ő, akár Salinger, írja a *Saturday Review*, csakhogy az ő esetében a szerelem paradoxona a félelemmel és humorral telt légkörben jut kifejezésre.

Purdynak most új könyve jelent meg *Children is All* címmel. A kötet tíz elbeszélést és két rövid drámát tartalmaz. Ezeket az írásokat két csoportra oszthatjuk: nőies intuícióval és jó megfigyelőkészséggel írt jelenetekre és igen meggyőző, hatásos szürrealista parabolákra. A *Saturday Review* részleteket közöl a *Daddy Wolf* című írásból, amely az utóbbi csoportba tartozik. A részlet egy asszony monológja, aki épp elhagyni készül férjét: „A kicsi boldog, ha vásárolni megyek, mivel akkor az övé a szék. Mert ha az apja vagy én otthon vagyunk, vagy az én öleembe kell ülnie, ha én ülök, vagy ha az apja ül, neki állnia kell, mert én nem engedhetem meg, hogy egy olyan kisleány, mint ő, a linóleumon üljön, hisz ez egészségtelen. Az apja meg nem engedi meg, hogy az ölébe üljön, mert nagyon fáradt, amikor hazajön a kesztyűgyárból.”

A lap szerint ez a nyomor, amely nem kirívó, s a teljesen ki nem mondott borzalom jellemzi Purdy írásait. Bennük a párbeszéd a legfontosabb ábrázoló eszköz, mert Purdy ritkán ír le, sohasem magyaráz. Olyan embereket mutat be, akik nem tudják kifejezni vágyaikat. Írásainak gondtalansága, fecsegése alatt teljesületlen vágyak rejtőznek.